

Η Αναπαράσταση GNS

Θεώρημα 1 (Gelfand, Naimark, Segal). Για κάθε κατάσταση ω σε μια C^* άλγεβρα $\mathcal{A}$ με μονάδα υπάρχει μια τριάδα $(\pi_\omega, H_\omega, \xi_\omega)$ όπου π_ω είναι αναπαράσταση της $\mathcal{A}$ στον χώρο Hilbert H_ω και $\xi_\omega \in H_\omega$ ένα κυκλικό¹ μοναδιαίο διάνυσμα ώστε

$$\omega(a) = \langle \pi_\omega(a)\xi_\omega, \xi_\omega \rangle \quad \text{για κάθε } a \in \mathcal{A}.$$

Όπως θα δούμε, η τριάδα GNS $(\pi_\omega, \mathcal{H}_\omega, \xi_\omega)$ καθορίζεται μοναδικά, modulo unitary ισοδυναμία, από την ισότητα αυτή.

Θα χρειασθεί ένα Λήμμα:

Λήμμα 2. Αν ω είναι θετική γραμμική μορφή στην $\mathcal{A}$,

$$\omega(b^*a^*ab) \leq \|a\|^2 \omega(b^*b), \quad \text{για κάθε } a, b \in \mathcal{A}.$$

Απόδειξη. Αρκεί να υποθέσουμε ότι $\|a\| \leq 1$ και να δείξουμε ότι $\omega(b^*a^*ab) \leq \omega(b^*b)$.

Αφού $\|a^*a\| \leq 1$, έχουμε $\mathbf{1} - a^*a \geq 0$. Πράγματι, το $\mathbf{1} - a^*a$ είναι αυτοσυζυγές και $\sigma(a^*a) \subseteq [0, 1]$ άρα $\sigma(\mathbf{1} - a^*a) = \{1 - \lambda : \lambda \in \sigma(a^*a)\} \subseteq [0, 1]$.

Συνεπώς το $\mathbf{1} - a^*a$ έχει θετική τετραγωνική ρίζα $x := (\mathbf{1} - a^*a)^{1/2}$.

Έπεται ότι για κάθε $b \in \mathcal{A}$ ισχύει ότι $b^*b - b^*a^*ab \geq 0$. Πράγματι,

$$b^*b - b^*a^*ab = b^*(\mathbf{1} - a^*a)b = b^*x^2b = (xb)^*(xb) \geq 0.$$

Αφού η ω είναι θετική έχουμε $\omega(b^*b - b^*a^*ab) \geq 0$ δηλαδή $\omega(b^*a^*ab) \leq \omega(b^*b)$. □

Απόδειξη του Θεωρήματος

1. Θεωρούμε τον γραμμικό χώρο $\mathcal{A}$.

2. Ορίζουμε $\langle a, b \rangle_0 := \omega(b^*a)$, $a, b \in \mathcal{A}$.

Το $\langle \cdot, \cdot \rangle_0$ είναι προφανώς sesquilinear μορφή, και (αφού η ω είναι θετική) ικανοποιεί

$$\langle b, a \rangle_0 = \omega(a^*b) = \overline{\omega(b^*a)} = \overline{\langle a, b \rangle_0} \quad \text{και} \quad \langle a, a \rangle_0 := \omega(a^*a) \geq 0 \quad \text{για κάθε } a, b \in \mathcal{A}.$$

Είναι λοιπόν ημι-εσωτερικό γινόμενο στον γραμμικό χώρο $\mathcal{A}$.

Παρατηρούμε ότι η ανισότητα Cauchy-Schwarz για την ω γράφεται $|\langle a, b \rangle_0|^2 \leq \langle a, a \rangle_0 \langle b, b \rangle_0$.

3. Θέτουμε

$$\mathcal{N}_\omega = \mathcal{N} := \{u \in \mathcal{A} : \langle u, u \rangle_0 = 0\}.$$

Ισχύει η ισότητα

$$\mathcal{N} = \{u \in \mathcal{A} : \langle u, a \rangle_0 = 0 \text{ για κάθε } a \in \mathcal{A}\} \quad (*)$$

και συνεπώς το $\mathcal{N}$ είναι γραμμικός υπόχωρος του $\mathcal{A}$.

---

¹δηλ. τέτοιο ώστε το $\pi_\omega(\mathcal{A})\xi_\omega$ να είναι πυκνό στον H_ω .

Πράγματι, αν $\langle u, a \rangle_0 = 0$ για κάθε $a \in \mathcal{A}$, τότε βέβαια $\langle u, u \rangle_0 = 0$. Αντίστροφα, αν $\langle u, u \rangle_0 = 0$, τότε λόγω της ανισότητας Cauchy-Schwarz για κάθε $a \in \mathcal{A}$ έχουμε $|\langle u, a \rangle_0|^2 \leq \langle u, u \rangle_0 \langle a, a \rangle_0 = 0$ άρα $\langle u, a \rangle_0 = 0$.

4. Θέτουμε $H_{0\omega} := \mathcal{A}/\mathcal{N}$. Παρατηρούμε ότι το ημι-εσωτερικό γινόμενο $\langle \cdot, \cdot \rangle_0$ επάγει ένα εσωτερικό γινόμενο στον $H_{0\omega}$:

$$\langle [a], [b] \rangle_\omega := \langle a, b \rangle_0, \quad \text{για κάθε } [a] = a + \mathcal{N}, [b] = b + \mathcal{N} \text{ στον } \mathcal{A}/\mathcal{N}.$$

Ονομάζουμε λοιπόν H_ω την πλήρωση του $H_{0\omega}$ ως προς την $\|[u]\|_\omega := \sqrt{\langle [u], [u] \rangle_\omega}$. Καταχρηστικά χρησιμοποιούμε το ίδιο σύμβολο για το εσωτερικό γινόμενο στον H_ω .

Πράγματι, η απεικόνιση αυτή είναι καλά ορισμένη: αν $[a] = [a_1]$ και $[b] = [b_1]$, δηλαδή $a_1 - a = u \in \mathcal{N}$ και $b_1 - b = v \in \mathcal{N}$ τότε

$$\langle [a_1], [b_1] \rangle_\omega = \langle a + u, b + v \rangle_0 = \langle a, b \rangle_0 + \langle u, b \rangle_0 + \langle a + u, v \rangle_0 = \langle a, b \rangle_0 = \langle [a], [b] \rangle_\omega$$

από το βήμα (3), εφόσον $u, v \in \mathcal{N}$. Το $\langle \cdot, \cdot \rangle_\omega$ είναι προφανώς ημι-εσωτερικό γινόμενο στον $\mathcal{A}/\mathcal{N}$. Επιπλέον, αν $\langle [a], [a] \rangle_\omega = 0$ τότε $\langle a, a \rangle_0 = 0$, δηλαδή $a \in \mathcal{N}$ άρα $[a] = [0]$. Συνεπώς το $\langle \cdot, \cdot \rangle_\omega$ είναι εσωτερικό γινόμενο στον $\mathcal{A}/\mathcal{N}$ και άρα η επαγόμενη $\|[u]\|_\omega := \sqrt{\langle [u], [u] \rangle_\omega}$ είναι νόρμα στον $\mathcal{A}/\mathcal{N}$.

Θα ορίσουμε τώρα δράση της $\mathcal{A}$ στον H_ω .

5. Η $\mathcal{A}$ δρα στον γραμμικό χώρο $\mathcal{A}$ με την λεγόμενη κανονική αριστερή αναπαράσταση π_0 που ορίζεται ως εξής: για κάθε $a \in \mathcal{A}$, η απεικόνιση $\pi_0(a) : \mathcal{A} \rightarrow \mathcal{A}$ είναι η $\pi_0(a)(b) = ab, b \in \mathcal{A}$.
6. Αν $a \in \mathcal{A}$, η απεικόνιση

$$\pi_1(a) : H_{0\omega} \rightarrow H_{0\omega} : [b] \mapsto [ab]$$

είναι καλά ορισμένη γραμμική απεικόνιση στον $H_{0\omega} = \mathcal{A}/\mathcal{N}$, διότι $\pi_0(a)(\mathcal{N}) \subseteq \mathcal{N}$ (δηλαδή το $\mathcal{N}$ είναι αριστερό ιδεώδες της $\mathcal{A}$).

Πράγματι, για κάθε $u \in \mathcal{N}$, έχουμε $\pi_0(a)(u) = au \in \mathcal{N}$ διότι για κάθε $b \in \mathcal{A}$ έχουμε $\langle au, b \rangle_0 = \omega(b^*au) = \omega((a^*b)^*u) = \langle u, a^*b \rangle_0 = 0$, οπότε $au \in \mathcal{N}$ από τη σχέση (*) στο βήμα (3).

Επομένως αν $[b] = [b_1]$, δηλαδή $b_1 - b = u \in \mathcal{N}$, έχουμε $ab_1 - ab = au \in \mathcal{N}$, άρα $[ab] = [ab_1]$.

7. Για κάθε $a \in \mathcal{A}$ και κάθε $[b] \in H_{0\omega}$ έχουμε

$$\|\pi_1(a)([b])\|_\omega \leq \|a\| \| [b] \|_\omega .$$

Πράγματι, $\|\pi_1(a)([b])\|_\omega^2 = \|[ab]\|_\omega^2 = \omega(b^*a^*ab) \leq \|a\|^2 \omega(b^*b) = \|a\|^2 \|[b]\|_\omega^2$ από το Λήμμα 2.

Έπεται ότι ο $\pi_1(a)$ επεκτείνεται σε φραγμένο τελεστή $\pi_\omega(a) : H_\omega \rightarrow H_\omega$.

Είναι τώρα εύκολο να δείξει κανείς ότι η απεικόνιση

$$\pi_\omega : \mathcal{A} \rightarrow \mathcal{B}(H_\omega) : a \mapsto \pi_\omega(a)$$

είναι *-αναπαράσταση.

Απόδειξη Αν $a_1, a_2 \in \mathcal{A}$ και $\lambda \in \mathbb{C}$, για να δείξουμε τις ισότητες $\pi_\omega(a_1 + \lambda a_2) = \pi_\omega(a_1) + \lambda \pi_\omega(a_2)$ και $\pi_\omega(a_1 a_2) = \pi_\omega(a_1) \pi_\omega(a_2)$, επειδή είναι ισότητες φραγμένων τελεστών, αρκεί να τις ελέγξουμε σε κάθε σημείο $[b]$ του πυκνού υποχώρου $H_{0\omega}$. Από τον ορισμό των πράξεων στον χώρο πηλίκο $H_{0\omega} = \mathcal{A}/\mathcal{N}$, έχουμε $[a_1 b + \lambda a_2 b] = [a_1 b] + \lambda [a_2 b]$ και συνεπώς

$$\begin{aligned} \pi_\omega(a_1 + \lambda a_2)[b] &= \pi_1(a_1 + \lambda a_2)[b] = [(a_1 + \lambda a_2)b] = [a_1 b] + \lambda [a_2 b] \\ &= \pi_\omega(a_1)[b] + \lambda \pi_\omega(a_2)[b] = (\pi_\omega(a_1) + \lambda \pi_\omega(a_2))[b]. \end{aligned}$$

Επίσης

$$\begin{aligned} \pi_\omega(a_1 a_2)[b] &= \pi_1(a_1 a_2)[b] = [(a_1 a_2)b] = [a_1(a_2 b)] \\ &= \pi_\omega(a_1)[a_2 b] = \pi_\omega(a_1)(\pi_\omega(a_2)[b]) = (\pi_\omega(a_1) \pi_\omega(a_2))[b]. \end{aligned}$$

Τέλος, αν $a \in \mathcal{A}$ και $[b], [c] \in H_{0\omega}$,

$$\begin{aligned} \langle \pi_\omega(a)^*[b], [c] \rangle_\omega &= \langle [b], \pi_\omega(a)[c] \rangle_\omega = \langle [b], [ac] \rangle_\omega \\ &= \omega((ac)^*b) = \omega(c^*a^*b) = \langle [a^*b], [c] \rangle_\omega = \langle \pi_\omega(a^*)[b], [c] \rangle_\omega \end{aligned}$$

συνεπώς $\pi_\omega(a)^*[b] = \pi_\omega(a^*)[b]$ και άρα $\pi_\omega(a)^* = \pi_\omega(a^*)$.

8. Θέτουμε $\xi_\omega = [1_{\mathcal{A}}]$. Το ξ_ω είναι κυκλικό διάνυσμα για την π_ω γιατί

$$\pi_\omega(\mathcal{A})\xi_\omega = \{\pi_\omega(a)[1] : a \in \mathcal{A}\} = \{[a] : a \in \mathcal{A}\} = H_{0\omega}$$

που είναι πυκνός υποχώρος του H_ω . Τέλος, για κάθε $a \in \mathcal{A}$,

$$\begin{aligned} \langle \pi_\omega(a)\xi_\omega, \xi_\omega \rangle_\omega &= \langle \pi_\omega(a)[1], [1] \rangle_\omega \\ &= \langle a, 1 \rangle_\omega = \omega(1^*a) = \omega(a). \quad \square \end{aligned}$$

Πρόταση 3 («Μοναδικότητα»). Έστω $\mathcal{A}$ μια C^* άλγεβρα με μονάδα και ω κατάσταση στην $\mathcal{A}$. Αν (π, H, ξ) είναι αναπαράσταση με κυκλικό μοναδιαίο διάνυσμα ξ ώστε

$$\langle \pi(a)\xi, \xi \rangle = \omega(a) \quad \text{για κάθε } a \in \mathcal{A},$$

τότε η (π, H, ξ) είναι unitarily ισοδύναμη με την $(\pi_\omega, \mathcal{H}_\omega, \xi_\omega)$: Υπάρχει μια επί ισομετρία $U : H_\omega \rightarrow H$ που ικανοποιεί

$$\pi(a) = U \pi_\omega(a) U^* \quad \text{για κάθε } a \in \mathcal{A} \quad \text{και } U \xi_\omega = \xi.$$

Απόδειξη. Παρατηρούμε ότι

$$\begin{aligned} \|\pi(a)\xi\|_H^2 &= \langle \pi(a)\xi, \pi(a)\xi \rangle = \langle \pi(a^*a)\xi, \xi \rangle = \omega(a^*a) = \langle \pi_\omega(a^*a)\xi_\omega, \xi_\omega \rangle = \\ &= \langle \pi_\omega(a)\xi, \pi_\omega(a)\xi \rangle = \|\pi_\omega(a)\xi_\omega\|_{H_\omega}^2. \end{aligned}$$

Επομένως η απεικόνιση

$$U_0 : \pi_\omega(\mathcal{A})\xi_\omega \rightarrow \pi(\mathcal{A})\xi : \pi_\omega(a)\xi_\omega \mapsto \pi(a)\xi, \quad a \in \mathcal{A}$$

είναι καλά ορισμένη (αν $\pi(a)\xi = \pi(b)\xi$ τότε $\pi(a-b)\xi = 0$ άρα $\pi_\omega(a-b)\xi_\omega = 0$ άρα $\pi_\omega(a)\xi_\omega = \pi_\omega(b)\xi_\omega$), είναι προφανώς γραμμική, και είναι ισομετρική. Επεκτείνεται λοιπόν σε μια γραμμική ισομετρία U από την κλειστή θήκη H_ω του $(\pi_\omega(\mathcal{A})\xi_\omega, \|\cdot\|_{H_\omega})$ στην κλειστή θήκη H του $(\pi(\mathcal{A})\xi, \|\cdot\|_H)$.² Το σύνολο τιμών της είναι κλειστό (αφου η U είναι ισομετρία) και περιέχει τον πυκνό υπόχωρο $\pi(\mathcal{A})\xi$ του H , άρα η U είναι επί του H . Επομένως ο U είναι αντιστρέψιμος και $U^{-1} = U^*$.

Επίσης, θέτοντας $a = \mathbf{1} \in \mathcal{A}$ στον ορισμό της U_0 , έχουμε

$$U\xi_\omega = U\pi_\omega(\mathbf{1})\xi_\omega = \pi(\mathbf{1})\xi = \xi.$$

Τέλος, για να δείξουμε ότι $\pi(a) = U\pi_\omega(a)U^*$, ισοδύναμα $\pi(a)U = U\pi_\omega(a)$ για κάθε $a \in \mathcal{A}$, αρκεί να ελέγξουμε την ισότητα στον πυκνό υπόχωρο $\pi_\omega(\mathcal{A})\xi_\omega$. Έστω λοιπόν $x = \pi_\omega(b)\xi_\omega \in \pi_\omega(\mathcal{A})\xi_\omega$. Τότε

$$\begin{aligned} \pi(a)U(\pi_\omega(b)\xi_\omega) &= \pi(a)(\pi(b)\xi) = \pi(ab)\xi = U(\pi_\omega(ab)\xi_\omega) = U\pi_\omega(a)(\pi_\omega(b)\xi_\omega) \\ \text{δηλαδή} \quad \pi(a)U(x) &= U\pi_\omega(a)(x). \end{aligned}$$

Αφού οι φραγμένοι τελεστές $\pi(a)U$ και $U\pi_\omega(a)$ ταυτίζονται στο πυκνό υποσύνολο $\pi_\omega(\mathcal{A})\xi_\omega$, είναι ίσοι:

$$\begin{array}{ccc} H_\omega & \xrightarrow{U} & H \\ \pi_\omega(a) \downarrow & & \downarrow \pi(a) \\ H_\omega & \xrightarrow{U} & H \end{array}$$

□

Πόρισμα 4. Έστω $\mathcal{A} \subseteq \mathcal{B}(H)$ μια C^* υπάλγεβρα με $I \in \mathcal{A}$ και $\xi \in H$ μοναδιαίο διάνυσμα. Θεωρούμε την κατάσταση $\omega(A) := \langle A\xi, \xi \rangle$, $A \in \mathcal{A}$. Τότε η αναπαράσταση GNS $(\pi_\omega, H_\omega, \xi_\omega)$ είναι unitarily ισοδύναμη με την $A \rightarrow A|_K$, $A \in \mathcal{A}$ όπου $K := \overline{\text{span}\{A\xi : A \in \mathcal{A}\}}$.

(... και μπορώ να επιλέξω τον τελεστή U που υλοποιεί την ισοδυναμία ώστε $U\xi_\omega = \xi$.)

Απόδειξη. Άσκηση.

²Τα ξ_ω και ξ' είναι κυκλικά για τις π_ω και π' αντίστοιχα.